

Mina Kujović

Političke napetosti u Gračanici tokom postupka imenovanja kotarskog predstojnika Ahmet ef. Borića 1919. godine

(Prilog političkoj historiji Gračanice 1919. godine)

Odluka Narodne vlade Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu iz januara 1919. godine da privremenog kotarskog upravnika Antona Berničevića zamijeni novi kotarski predstojnik Ahmet ef. Borić u Gračanici je izazvala sukob između pripadnika muslimanske i pravoslavne konfesije. Imenovanje novog kotarskog predstojnika među gračaničkim građanima različito je primljeno. Građani muslimani ovu odluku su pozdravili, smatrajući je pravednom, polazeći od činjenice da u Gračanici ima najviše muslimana, pa je "red" i da kotarski predstojnik bude musliman. S druge strane, građani pravoslavne vjeroispovijesti bili su protiv smjenjivanja Berničevića, braneći ga činjenicom da u gračaničkom kotaru predstojnik nikada nije bio nije bio pravoslavac. Stoga su poslali u Sarajevo delegaciju sa zadatkom da kod Narodne vlade zahtijeva opoziv svoje odluke o imenovanju Borića za novog predstojnika u Gračanici.

U međuvremenu novi kotarski predstojnik je doputovao s porodicom u Gračanicu, ali mu privremeni kotarski upravitelj nije dozvoljavao da uđe u Kotarski ured, uz obrazloženje da još nije dobio nikakav dekret. Stoga su i muslimani odredili delegaciju od sedam uglednih građana i dali joj zadatak da ode u Sarajevo i zahtijeva od Vlade da novoizabranog predstojnika odmah "uvodi" u službu. Muslimanska delegacija krenula je za Sarajevo 21. januara, 1919. godine, ali je na željezničkoj stanici bila izložena maltretiranju i uvredama od strane jedne grupe pripadnika pravoslavne konfesije, koja je, očigledno imala cilj da spriječi taj odlazak i eventualnu intervenciju Vlade.

Podatke o ovim događajima sadrži predmet br. 643 prezidijal, od 3. februara 1919. godine koji se nalazi među spisima u arhivskom fondu nastalom djelovanjem Narodne vlade Narodnog vijeća SHS za BiH u periodu od 1918. do 1919. godine. Taj se arhivski fond, sređen i obrađen, čuva u Arhivu Bosne i Hercegovine. Riječ je o izvještaju pomenute muslimanske delegacije koji je upućen vladi u Sarajevo kao reakcija na te događaje. Iz tog dokumenta može se zaključiti šta se, zapravo, dešavalo na željezničkoj stanici u Gračanici 21. januara, 1919. godine. Izvještaj donosimo u cjelini bez ikakvih redakcijskih intervencija:

NARODNOJ VLADI za Bosnu i Hercegovinu U SARAJEVU

U doba prevrata odmah u početku opazili smo, da su u Gračanici neki ljudi preuzeli vlast u ruke i hoće nas da teroriziraju. Već odmah pri izlazu članova u kotarsko narodno vijeće pokazali su tendenciju, da oni hoće da vladaju, jer su odabrali 10 pravoslavnih a 8 muslimana, jednog katolika i jednog jevreja u to vijeće. Posljedica ovakvog sastava toga odbora bila je i onaj nama vrlo nemio slučaj sa kotarskim predstojnikom Hrasnicom. Ovaj slučaj sa kotarskim predstojnikom ima jedinu svoju pozadinu u vjerskoj nesnošljivosti većine članova kotarskog odbora narodnog vijeća, koju je vodio šumski upravitelj kotarskog ureda u Gračanici i dočjerao je tako daleko, da je objedio predstojnika, da je htio spaliti prezidijalne spise, te je usljed te namjerne objede kotarski predstojnik sa demonstracijom ispraćen na kolodvor, kad je ostavio Gračanicu.

Osim toga su baš muslimani stradali i kod njih je, ali samo kod njih, oružje kupljeno i kuće premetane. Ta i samom gradonačelniku je kuća prekopana bez njegove prisutnosti.

Kotarski predstojnik Hrasnica je po nalogu Narodne vlade predao ured sudbenom pristavu Berničeviću. Ovaj je zatim ostavio sudsku službu i prešao u upravnu. Narodna ga je Vlada imenovala kotarskim upraviteljem u Nevesinju, a za Gračanicu je imenovala

predstojnika Ahmet ef. Borića, koji je pred nekoliko dana došao u Gračanicu, da preuzima ured. Sudbeni pristav Berničević nije mu predao ured veleći, da dekreta nema. Međutim je otposlana nekakova deputacija vladi, da moli da Berničević ostane. Muslimani građani su održali sastanak i odlučili izaslati sa svoje strane Narodnoj vladi deputaciju, da mole, da se više ne mjenja odredba vladina i da B O R I C preuzme ured. Kad su saznali pristaše šumskog upravitelja Laze Petrovića javno su čaršijom psovali muslimane i prijetili im ako se usude poći u Sarajevo. Deputacija je 21. januara ov. g. pošla za Sarajevo na stanicu gračaničku. Tu se je sakupilo do 200 pravoslavnih, koji su bučili i vikali da vlak ne smije ići.

U vlak su sjeli bili Hasan ef. Hadžiefendić, Mujaga Muftić, Mustafa ef. Hadžić, Gjulejmen ef. Fazlić, i Mulasalih Šabić u jednom kupeu, a u drugom su sjedili Avdaga Prohić i Hasib Hifziefendić. Hasan efendiji je pristupio oružnik Českinović, inače opančar po zanatu i upitao ga u oštrom tonu kuda i u koju svrhu ide. Na ovaj upit nije htio Hasan ef. dati odgovora, a drug toga oružnika je popljuvao Hasan ef., opsovao mu mater i udario ga rukom po ahmediji.

Hasan ef. Hadžiefendić je star čovjek od ogleda i umirovljeni vrhovni šeriatski sudac. Sad su pošli drugom kupeu, kamo su se i drugi pridružili, te su noževima polupali prozore tako, da su Avdaga Prohić i Hasib Hadžiefendić morali pobjeći kroz prozor kupea na protivnu stranu.

Upravitelj Berničević je sam sve to promatrao kroz tri četvrt sata, bez da je pokušao izgrednike umiriti ili silom rastjerati. Tek onda, kada je opazio da će i muslimani sili silom odgovoriti, onda je tek gosp. Berničević našao potrebnim, da umiruje svijet, da vlak može krenuti.

Demonstranti a osobito oružnik Českinović išao od jednog do drugog nas izaslaniku sa prijetnjom da nas je zapamtio i da ćemo se vratiti kući, pa će nam opet opančar suditi.

Kako se vidi, izgleda, da je cijela ova stvar inscenirana od Laze Petrovića, šumskog

upravitelja, a sa znanjem kotarskog upravitelja Berničevića, da nas makar i silom ili terorom prisile, da ne pođemo u Sarajevo i da ne kažemo šta mislimo.

Gračanički kotar je stanovništvom pretežno muslimanski, pa držimo da je pravo, ako je predstojnik musliman u tom kotaru, bez obzira na ove važne okolnosti, koje smo u posebnoj podnesku iznijeli, a koje su od vrlo odlučne važnosti.

Nepozvani su na vrlo ružan način odpremili iz Gračanice jednog predstojnika muslimana i to samo stoga, jer je bio musliman i stoga mi nemožemo trpiti, da se to još jednom dogodi na sramotu nas svijuh.

Molimo stoga Narodnu vladu, da odredi strogu sudsku istragu, da se ustanove osobe koje su nam prijetile i koje su nas tvorno oružjem u ruci napale, jer su to sve djela, koja se kazne po kaznenom zakonu. Nadalje molimo, vladu, da nam pruži pomoć i osigura nesmetan povratak kući i mir u našem kotaru, jer se mi bojimo nesreći, kada se kući povratimo. U prvom redu treba izmijeniti one oružnike, koji sami nered izazivlju, mjesto da ga uspostave, te da se zamjene sa posve pouzdanim ljudima.

Sarajevo, dne 24. januara 1919.

U predmetu koji se odnosi na političke probleme nastale zbog odluke Narodne vlade u Sarajevu da kotarskog predstojnika Antona Berničevića u Gračanici zamijeni Ahmet-efendija Borić nalazi se i koncept telegrama koji je trebalo da bude upućen Kotarskom uredu u Gračanici sa sljedećim sadržajem: "Krivci izgreda od 21. ovog mjeseca na željezničkoj stanici gde su bili napadnuti i zlostavljani Hasan Hadžiefendić i drugovi neka se najstrožije kazne i rezultat amo javi. Narodna vlada."

Nažalost, na osnovu raspoloživih podataka nismo u mogućnosti da utvrditi da li je ova odluka ispoštovana i kako je provedena.

Sačuvan je i koncept dopisa Narodne vlade u vezi sa ovim slučajem, upućen I odjeljenju:

"... Potpisani predlaže u interesu konsolidacije prilika i da se takvom skoro

anarhijskom stanju jedanput kraj učini, da se u Nevesinje premještenom kotarskom upravitelju Berničeviću odma brzojavno naredi, neka odma preda upravu kotarskom predstojniku Boriću i on neka bezodložno otputuje u njemu određeno mjesto Nevesinje."

Predmet br. 643 prezidijal NvNV SHS za BiH za ključan je (adaktiran) 2. februara 1919. godine sa napomenom na omotu: *"Glede popunjenja mjesta kotarskog predstojnika u Gračanici stavljen je prijedlog na ministarstvo."*

da ćemo se vratiti kući, pa će nam opet opadati suditi.

Kako se vidi, izgleda, da je ovičela ova stvar in-
formisana od Lase Petrovića, šumskog upravitelja, a od znanjem
kogačkog upravitelja Berničevića, da nas makar i silom ili
terorom prisile, da ne podjemo u Sarajevo i da ne kašamo što
bislino.

građaninški kotar je stanovništvom pretežno muslimanski, pa držimo da je pravo, ako je predstojnik musliman u tom kotaru, bez obzira na ove važne okolnosti, koje smo u posebnom podnesku iznijeli a koje su od vrlo odlučne važnosti.

Neopzvani su na vrlo ružan način odpremili iz Graniice jednog predstojnika muslimana i to samo stoga, jer je bio musliman; stoga mi nemozemo trpiti, da se to još jednom dogodi na granatu nas svijuh.

Molimo stoga Narodnu vladu, da odredi strogu sudsku istragu, da se ustanove osobe, koje su nas prijetile i koje su nas ozbiljno oružjem u ruci napale, jer su to sve djelatke, koje se kazne po kaznenom zakonu. Nadalje molimo, vladu, da nam pruži pomoć i osigura nesmetan povratak u kući i mir u našem kotaru, jer se mi bojimo nesreći, kada se kući povratimo. U prvom redu treba izmjeniti one oružnike, koji sami nered izazivaju, mjesto da se uspostave, te da se zamijene sa poeve pouzdanim ljudima,

Sarajevo, dne 24. januara 1919.

Hope Kew
Kew
Kew
Kew
Kew
Kew
Kew
Kew

Faksimil posljednje stranice izvještaja muslimanske delegacije upućen Vladi u Sarajevu